

Forelæsning for lektor Viggo Forchhammer i anledning af 100 års dagen holdt ved Københavns Universitets Musikvidenskabelige Institut fredag den 26.11.1976

Jørgen Paulsen

”Han var med dyder og fejl – venner og fjender en mand, der lod sig helt opsluge af sit arbejde. Vel identificerede han sig tit med sine ”sager”, men han tjente dem også gennem sit lange liv med al sin utrolige kraft.”

Med disse ord har professor Arthur Arnholtz i anledning af Viggo Forchhammers død den 7. oktober 1967 ristet en minderune i Københavns Universitets festskrift. Det står nu i min lod at forsøge at give et lille indblik i denne fascinerende personligheds udvikling og betydning, ikke bare for samtiden, men også for eftertiden.

Når man ser tilbage på Viggo Forchhammers virke gennem den tid, han repræsenterede, kan man ikke undgå at føle, at alle de landvindinger fra århundredskiftet frem til 1950’erne, som præger tale- og sangpædagogikken, måtte inspirere et initiativrigt og aktivt menneske som Viggo Forchhammer. Men det er vel egentlig ikke hele sandheden. Sandheden ligger nok snarere i, at han var med til at forme sangpædagogikken, og ikke mindst talepædagogikken i et billede, som vi endnu bygger på den dag i dag.

Som sønnen Egil så rigtigt har skrevet i en artikel om talepædagogikkens udvikling i Danmark: ”I over et halvt århundrede har han udfoldet sin næsten legendariske energi i talesagens tjeneste, og næppe nogen har gjort en større og mere koncentreret indsats på dette område end han.”

Viggo Forchhammer var hele sit liv, hvad man kan kalde free-lance – den frie mand, der uden at skele til den materialistiske del af livet hele tiden har haft den idealistiske stræben for øje, uden dog på nogen måde at forsage denne verdens goder. Han har med sit overlagte fornuftsprægede væsen og sine udprægede organisatoriske evner været manden, der i et halvt århundrede stod i centrum af talepædagogikkens og sangpædagogikkens udvikling i Danmark.

Man kan kun beklage, at han trods adskillige opfordringer fra mange af vennerne aldrig fik skrevet egentlige erindringer. Forelæsningen i dag bygger derfor på brudstykker af hans livsløb, som han selv har nedfældet i foredrag samt interviews med familie og venner. Jeg skal da ikke nægte, at dette detektivarbejde i Viggo Forchhammers efterladenskaber har været en stor oplevelse; en oplevelse, der ligesom fører mig til konklusionen, at de fleste fremskridt i deres iværksætning kræver en dynamisk-idealisk indstillet personlighed. Hans organisationsarbejde er legendarisk, og det kan da heller ikke undre, at det energiske arbejdsmenneske med sit dagklare temperament uden

større lyst til betroelser aldrig har følt trang til at meddele andre sit livsløb undtagen i tilfælde, hvor selve livsløbet kunne illustrere et fagligt udviklings-trin.

Det synes helt klart, at hans familiære baggrund, i hvert fald i de yngre år har været en inciterende drivkraft til hans senere virke. Farfaderen var den berømte geolog og kemiker Johan Georg Forchhammer (1794-1865), der som ung var H.C. Ørsteds assistent, lærer ved den nyoprettede polytek-niske læreanstalt, senere professor ved Universitetet og grundlægger af mi-neralogisk museum. Faderen var den klassiske filolog, dr. phil., Johannes Nikolaj Georg Forchhammer (1827-1909), som i årene 1872-92 var rektor på Herlufsholm Skole.

Her fødtes Viggo Forchhammer 26. november 1876, som den 3. yngste af 12 søskende. Mange af disse fik stor betydning for hans arbejde og livsba-ne. Den ældste broder var fonetiker og matematiker, dr. phil. Georg Forchhammer, som blev forstander for døveinstitutterne i Nyborg og Fre-dericia. Den ældste søster var Henny Forchhammer, sprogpædagog og dele-geret ved Folkeforbundet. En anden søster, Emmy Vilstrup, uddannede sig, efter at være blevet enke, som fysioterapeut og var i virkeligheden nok den første afspændingspædagog, vi har haft i Danmark. Blandt de ældre brødre må ikke glemmes cand. scient. Ejnar Forchhammer, som blev en højtskattet heltetenor ved operaerne i Dresden, Frankfurt am Main og Wiesbaden. Hans interpretation af rollen som Tannhäuser skal have været ganske enestående for den tid.

Den nærmeste tilknytning i de unge år havde Viggo Forchhammer nok til sin lidt ældre broder, cand. polyt. Jørgen Forchhammer, som efter en bane som ingeniør herhjemme uddannede sig i Tyskland som sangpædagog, stemme-fysiolog og fonetiker. Jørgen Forchhammer endte som professor i München. Barndommen på Herlufsholm skole var præget af den klassisk-filologiske observans, som faderen var en storartet eksponent for. Desuden interessere-de man sig i hjemmet meget for sang, musik og kunst.

Efter at Viggo Forchhammer i 1895 var blevet student fra Herlufsholm skole, begyndte han på det polytekniske studium. Der var i hjemmet og i fa-milien interesse for både kunst og naturvidenskab, og det har sikkert været vanskeligt for Viggo Forchhammer at holde sig til de tørre polytekniske vi-denskaber. Han skriver selv: "Jeg brugte min fritid til at dyrke sport og mu-sik, disse ædle græske idrætter, som har været afgørende for min livsholdning og mit senere arbejde, lige som selve det polytekniske studium har bidraget til min videnskabelige indstilling. Jeg spillede cello og sang tenor i kor og i en mandskvartet." Viggo Forchhammer havde på dette tidspunkt en god kraftig tenorstemme, men som han selv skriver: "Den megen syngen var for meget for min uskoledede stemme, og resultatet blev en kæmpe-fonasteni."

Hans ældre broder, Ejnar Forchhammer, som på det tidspunkt sad i Dresden, ønskede, da han tidligere havde hørt Viggo's sanglige evner, at uddanne ham som sanger. V.F. rejste derfor til Dresden. Hvad Ejnar Forchhammer ikke vidste, var, at V.F. på dette tidspunkt overhovedet ikke var i stand til at synge. Det gik først op for ham, da V.F. begyndte at tage rigtig sangundervisning. Det var for begge parter en meget smertelig opdagelse, som V.F. skriver: "I stedet for at sende mig hjem, som det fallitbo, jeg i virkeligheden var, lod han mig, som det elskelige menneske han var, søge at finde frem til en løsning på mit problem."

Med V.F.'s familiære pædagogiske baggrund varede det dog ikke længe, før det stod ham klart, at han ville være sanglærer, bl.a. for at hjælpe til, at ikke andre skulle lide samme skibbrud som han selv. V.F. satte sig derfor som mål at blive indført i den tyske sanglitteratur. Imidlertid syntes det i allerhøjeste grad at være sekterisk præget og kunne ikke give noget svar på de mange spørgsmål, som den fornuftsprægede V.F. ville have besvaret. Det var derfor naturligt, at han kom ind i kredsen af tysk foniatri's pionerer, folk som Musehold, den yngre Gutzmann og Schilling (faderen til den nyligt afdøde professor Schilling i Berlin) samt andre forskere.

Stor støtte i disse år havde han i sin broder Jørgen, som studerede sang i Dresden. De to brødre satte sig for at udgive en lille bog, specielt for sangere og sanglærere, som han selv skriver: "Vi begyndte med et lille stilebogshæfte. Det viste sig imidlertid, at der var mange og store huller i de omtalte forfatters værker, så vi måtte med primitive midler, som stod til vor rådighed også forske på mange områder for at få disse huller udfyldt." Det første resultat af deres intime samarbejde forelå i 1920 i Jørgen Forchhammers bog, "Den menneskelige stemme."

Først i 1921, altså adskillige år efter at V.F. var vendt hjem til Danmark igen, publiceredes med broderen Jørgen som hovedforfatter det 564 sider digre værk, "Theorie und Technik des Singens und Sprechens in gemeinverständlicher Darstellung". Dette værk synes at være et af hovedværkerne i den dengang moderne tale- og sangteori og blev bl.a. brugt som lærebog her ved universitetet indtil 1954, hvor den blev afløst af "Nordisk lærebog for talepædagoger".

De to sanglærere, som i Dresden havde betydet mest for V.F.'s sangpædagogiske udvikling, var Iffert og Müller-Brunow. Iffert arbejdede med afspændingsøvelser, bl.a. gennem ustemte tekstøvelser med "Wiese, Feld und Wald", hvorefter man sang f.eks. "Der Landmann hat sein Werk vollbracht". Han prædikede indtil uudholdelighed, at tonen måtte falde helt igennem, helt ned på bunden som gennem et åbent rør, hvad han demonstrerede med en cylindrisk vase. "Alles in der eignen Schwere hängen lassen", var hans løsen. For en spændt stemme som Viggo Forchhammers måtte dette være den rene balsam. Han tillagde sig da også, som han selv skriver "en sådan færdighed i at slappe

af, at der til sidst slet ikke kom noget ud af munden”.

Müller-Brunow havde konkretiseret en sangmetodik: Læren om den primære tone, hvorved han forstod en bekvemt liggende tone i stemmens mellemleje, på hvilken han uddannede stemmen og så senere overførte det lærte til hele stemmens omfang. Müller-Brunow's kendteste elev var i øvrigt Christian Tørsleff, som udviklede Müller-Brunow's teorier. Desværre udartede det til den berygtede kriseteori, ”Freude durch Kraft”. Selv stærke stemmer blev ganske ødelagt af dette tilløb til stau-princippet. Det er ikke svært at forestille sig, at Viggo Forchhammers stemme aldrig forvandt denne ufysiologiske vold.

Under den sidste tid af sit ophold i Dresden havde Viggo Forchhammer haft mange elever, og da han i 1909 vendte tilbage til København, var det da naturligt, at han manifesterede sin kunnen gennem en meget succesfuld Wagnerkoncert med orkester i Tivolis koncertsal, hvor eleverne fra Tyskland optrådte. Således vel hjemkommen ansattes han ved Hornemann's konservatorium, hvor han havde sit virke i 8 år indtil 1918, da han blev ansat som sanglærer ved Det kongelige Danske Musikkonservatorium.

Efter hjemkomsten førte tilfældet ham i forbindelse med en lille kreds af kommunelærerinder, som dyrkede rationel taleundervisning i deres respektive skoler. ”Al udvikling af talestemmen,” skriver han, ”gik dengang den store vej via sangundervisning”. Disse idealistisk indstillede kommunelærerinder havde fået deres uddannelse hos en elev af en mærkelig mand i Dresden og søgte nu at frugtbar gøre hans metode her i landet, idet de dannede ”Selskabet til udbredelse af Eduard Engel's stemmedannelseslære”. Forchhammer blev begejstret ved tanken om, at der virkelig var udarbejdet en rationel taleundervisning og tænkte med undren på, at dens stifter i mange år havde levet i samme by som han. Efter denne opdagelse rejste han straks ned til professor Engel, og efter en slidsom sommerferie opnåede han Engel's personlige diplom.

Efter at han havde fået et samarbejde med det danske talesprogs mester, kongelig skuespiller, Peter Jerndorff, lykkedes det at få indført undervisning i stemmens rette brug ved Det Kongelige Teaters dramatiske elevskole. I begyndelsen underviste V.F. her i stemmedannelse, og efter Jerndorff's afgang desuden i diktation og oplæsning. Denne stilling beklædte han til 1933, da han uden varsel blev opsagt fra Det Kongelige Teaters elevskole. Årsagen var den, at man havde fået et systemskifte med Adam Poulsen som teaterchef. Robert Neiendam blev indsat som chef for elevskolen. P.gr.a et mangeårigt modsætningsforhold mellem Neiendam og Forchhammer resulterede striden i, at Neiendam nedlagde stillingen som lærer i diktation og stemmedannelse ved elevskolen. Neiendam overtog herefter selv stillingen. Det vakte et betydeligt røre, ikke mindst inden for talepædagogkredse, og Viggo Forchhammer følte sig meget bitter over, at bl.a. talepædagogisk forening ikke havde bakket ham til-

strækkeligt op i denne strid.

V.F. arbejdede utrætteligt videre med Engel-selskabet, blev 1916 medlem af bestyrelsen og i 1920 Engel-selskabets formand. I 1920 udkom hans bog, "Taleøvelser" i 1. oplag. Bogen må siges at være stærkt præget af Eduard Engel's tanker. Desværre udartede Engel-selskabet til en nærmest religiøs menighed med Eduard Engel som profeten. Alle tvivlsspørgsmål måtte finde deres løsning igennem korrespondance med profeten selv, og med V.F.'s krav om metodefrihed er det da intet under, at han efter forskellige kontroverser med medlemmer af Engel-selskabet udtrådte af dette i 1923 for straks herefter at stifte Talepædagogisk Forening. Bølgerne kunne ofte gå højt i Engel-selskabet, og en af V.F.' fornemste opgaver var, som han selv udtrykte det, "at holde kællingernes fødder på jorden". Det lykkedes desværre ikke, og med Viggo Forchhammers udtrædelse af selskabet led det en stille og rolig død. Selskabet ophørte, da de sidste medlemmer ikke fandt det betimeligt at opretholde en annonce i telefonbogen.

Allerede i 1921 var V.F. blevet indvalgt i bestyrelsen af Musikpædagogisk Forening. Ved en ekstraordinær generalforsamling skete der et fuldstændigt generationsskifte i foreningen. Louis Glass, som havde siddet i foreningens bestyrelse i 23 år og været formand i 18 år, ønskede at fratræde. Der var dannet en ny musiklærersammenslutning som konkurrerende foretagende til Musikpædagogisk Forening, "Danske Musiklæreres Landsforening". Dette krævede et stort og vanskeligt arbejde for Musikpædagogisk Forenings bestyrelse, da man skulle tage stilling til den nye situation, og man krævede derfor nye mennesker på bestyrelsesposterne.

Sammen med V.F. blev indvalgt Roger Henrichsen som formand, Aleksander Stoffregen, Ernst Schönberg, William Behrend og Hortense Panum. Den nye forening måtte nok ses i lyset af en almindelig utilfredshed med den økonomiske sikkerhed, som Musikpædagogisk Forening bød sine medlemmer. Efter forskellige diskussioner i bestyrelsen måtte V.F. se i øjnene, at det hidtil havde været en for ringe fordel at stå i Musikpædagogisk Forening, fordelene havde ikke svaret til de store krav for optagelse.

Landsforeningen satte straks efter sin start et minimumshonorar for undervisningen, og Musikpædagogisk forening måtte herefter stærkt påskyndet af V.F. sætte sine honorarer en passende del højere under henvisning til medlemmernes bedre pædagogiske uddannelse. Det kunne ikke undre, at deling af en stor forening og den splid, dette medførte, måtte betyde, at der også viste sig andre små konkurrerende foreninger. Hortense Panum meddelte med bekymring, at der var dannet en Amager Musiklærerforening.

For at følge denne nye forenings udvikling gjorde Viggo Forchhammer skridtet fuldt ud og tegnede sig som medlem, hvorved det blev opklaret, at Danske Musiklæreres Landsforening allerede havde været i lag med Amagers

Musiklærerforening for at få den indlemmet som lokalafdeling inden for sine rammer. Dette lykkedes også. Efter forskellige forhandlinger de to foreninger imellem enedes man dog om et vist samarbejde, hvorefter gemytterne igen faldt til ro.

Netop på dette tidspunkt, dvs. i 1922-23 hentede Viggo Forchhammer inspiration hos de to mærkeligste skikkelser i den moderne sangpædagogik historie, nemlig dr. Paul Bruns fra Berlin og Georg Armin, som videreførte Tørsleff's kriseteorier og udviklede dem i sit Stau-princip. V.F. havde altid været meget forbeholden over for Stau-princippet, ikke mindst da han havde set de ødelæggelser, sangmetodikken kunne forvolde på selv sunde og gode stemmer som f.eks. broderen Ejnars. Derimod virkede Bruns's friløbsprincip som en videreførelse af Ifferts arbejde i Dresden.

I et begejstret foredrag i 1924 gør V.F. i Musikpædagogisk forening rede for disse nye principper; fortæller, at princippet finder en genial anvendelse på åndedrætsområdet. Man bruger den sidste svage, jævnt rindende del af den passive udånding, minimalluften, til øvelser, og yderligere har sikkert ordvalget behaget V.F., da det lykkes Bruns gennem en "ejendommelig innervation af mellemgulvet" ved enkelte af konsonanterne at give en større kraftudfoldelse på stemmen. Derved opstår et mellemgulvs-vibrato, altså et væsentligt dynamisk vibrato, som giver stemmen liv og timbre, intensitet og bæreevne, men som selvfølgelig må bruges med smag og stilfølelse. Som dokumentation for metodens rigtighed fremhæves en lang række italienske sangere, som bevidst eller ubevidst har været eksponenter for dette princip. I 3. og 4. udgave af taleøvelserne under den noget misvisende overskrift "Konsonanterne" forsøger V.F. at gøre rede netop for dette princip, bl.a. gennem de kort-registerøvelser, som vi finder i 4. udgave. Imidlertid finder V.F. ud af, at hele sandheden ikke bare ligger i friløbet. Han skriver selv, at det ofte førte til for stor frihed, for stort vibrato og et manglende herredømme over stemmen. Men tilbage til Engelselskabet.

I 1923 sprængte han selskabet ved at træde ud med halvdelen af medlemmerne og bestyrelsen, og samme aften under et stort østers-selskab i hjemmet lagdes grunden til Talepædagogisk Forening. Til denne forening var V.F. trods mange storme knyttet resten af sin levetid, 7 år som formand, 6 som næstformand, i øvrigt sammen med sin medarbejder gennem mange år, Hugo Bering Liisberg, som han, til trods for at de trak på samme hammel i ønsket om talepædagogikkens udvikling i Danmark, havde et ejendommeligt ambivalent forhold til.

Talepædagogisk Forening dannedes ved en stiftende generalforsamling den 5. marts 1923. Det er karakteristisk for Viggo Forchhammer, som var den selvskrevne formand i selskabet, at foreningens navn, i hvert fald i de første år blev "Talepædagogisk Forening til udbredelse af rationel stemmedannelse,

hygiejnisk og smuk tale". Man oprettede straks 3 eksaminer, en grundlæggende, hvor man kun blev eksamineret talepædagog for barneskolen, og to videregående diplomeksaminer, en med diktion, altså en æstetisk eksamen og en med patologi. Den patologiske eksamen kom mere og mere i forgrunden, hvilket betød, at den tale-æstetiske uddannelse til gengæld sygnede mere og mere hen.

I 1933 lykkedes det V.F. efter at have dannet et repræsentantskab bag Talepædagogisk Forening at få indført en autorisation gennem den almindelige danske lægeforening af kommende talepædagoger.

Allerede i 20'erne interesserede V.F. sig selvsagt meget for den æstetiske side af talefaget, og han havde medvirket til, at der iværksattes undervisning på Statens Lærerhøjskole i stemme- og sprogdannelse samt i diktion og foredrag. I 1940 gennemførtes hans plan om indførelse af 15 timers undervisning i oplæsning og taleøvelser ved seminarierne. — Men tilbage til Musikpædagogisk Forening.

I 1926, den 12. januar døde Roger Henrichsen efter længere tids sygdom. Dermed rykkede V.F. op på formandsposten, omend med nogen betænkelighed, da han i høj grad var ophængt med arbejdet for Talepædagogisk Forening. Den 25. februar samme år døde foreningens æresmedlem, Lange-Müller. I bestyrelsen var man travlt optaget af indsamling i anledning af Roger Henrichsens død, og ved en meget uheldig forglemmelse var der ingen krans blevet sendt til Lange-Müllers begravelse. Situationen var pinlig, og meget hjalp det jo ikke, at formanden ganske vist havde afleveret en buket blomster til hver af de efterladte, men desværre efter begravelsen.

Formandsposten i de to hver for sig polemiserende foreninger har åbenbart været for meget for V.F., i hvert fald ønskede han allerede i 1927, altså året efter han var blevet valgt som formand, at trække sig tilbage fra denne post. Det lykkedes den tidligere formand for Musikpædagogisk Forening, Louis Glass at få et flertal bag sig, og ikke uden diskussion blev han så atter indvalgt som formand, og dermed ender Forchhammers æra i bestyrelsen for Musikpædagogisk Forening.

Det var imidlertid ikke bare hans virke i den nystiftede Talepædagogisk Forening, der tog hans tid, i 1925 var han blevet kaldet til Københavns Universitet som lektor i tale og sang. Den musikvidenskabelige uddannelse ved Københavns Universitet havde hidtil ført en meget tilbagetrukken og anonym tilværelse. Man havde ganske vist haft en titulær professor i Angul Hammerich, men det var ikke muligt på daværende tidspunkt at gennemføre en egentlig musikvidenskabelig uddannelse ved universitetet. En ung student, Knud Olrik, ønskede imidlertid at komplettere sin cand. mag.-eksamen med en bifagseksamen i musik. Han gik så aktivt ind for sagen, at man besluttede at udnævne Erik Abrahamsen som docent og senere som professor i musikvidenskab.

Vel gødet efter en artikel i "Vor Ungdom" 1924 forelå i 1925 Forchhammers udnævnelse som lektor i tale og sang. Her begyndte så en ny pionergerning for V.F. 1928 ansattes 2 assistenter, Jens Peter Larsen som assistent for professor Abrahamsen og Egil Forchhammer som assistent for V.F. Det gjaldt nu om at udvide de musikalske discipliner, og karakteristisk for V.F. var, at han ikke bare holdt sig til sit eget fag, men søgte at tilføre studiet nye specialer, bl.a. solfege, som han docerede efter et lynkursus i Tyskland. Undervisningen foregik i meget primitive lokaler. Man havde fået stillet Panums værelse ved siden af konsistorium til rådighed, og undervisningen foregik som holdundervisning. Der var i begyndelsen 5-6 studerende, senere steg tallet til 10.

Egil Forchhammer fortæller, at når faderen ikke var rigtigt tilfreds med de studerendes præstationer, fik de særundervisning af Egil Forchhammer. Denne foregik på trappen ud imod konsistorium. I takt med det stigende antal studerende udvidedes fakultetet betydeligt, og da V.F. i 1946 forlod universitetet, kunne han se tilbage på en næsten eventyrlig udvikling af det musikvidenskabelige studium. Der var nu blevet indført eneundervisning i sang foruden holdundervisning i korsang, og det var nødvendigt, da han forlod universitetet, at dele hans lektorat op i en sanglig og en talemæssig del.

Men V.F.'s initiativ var tilsyneladende ikke opbrugt med disse aktiviteter, han nu havde startet, og som han delvis selv stod i spidsen for. I 30'erne var han medstifter af bl.a. Hørelærerforeningen og Selskabet for Rytmiik og Afspænding. I det nystiftede selskab fandt man bl.a. Finn Høffding, Gerda v. Bülow og senere Gerda Alexander, som jo har udviklet afspændingsmetodikken yderligere.

I begyndelsen af 40'erne startede V.F. diskussionsklubben for sanglige problemer sammen med Kristian Riis. Klubben havde i de første år en livlig mødeaktivitet, men karakteristisk for V.F. var det, at han på et vist tidspunkt, da man lige som ikke havde mere at tale om i diskussionsklubben, nedlagde denne.

I årene 1943-54 lagde V.F. de fleste kræfter i redaktionen af det store tobindsværk "Nordisk Lærebog for Talepædagoger". Overlæge Niels Blegvad var hovedredaktør, men Forchhammer trak et meget stort læs. Han bidrog med kapitlerne om stemmedannelse og om de såkaldte Sieverske klangtyper og kurver, førte endeløse forhandlinger med forfattere, sekretærer og forlag uden at trættes, indtil værket forelå.

Viggo Forchhammer havde ikke glemt sin gamle kærlighed, talens æstetik. Efter i nogle år at have siddet i radioens sprognavn samlede han i 1955-1958 en del interesserede omkring oprettelsen af et Modersmålsselskab, folk som professor Arthur Arnholtz, skuespiller Martin Hansen ved Det Kongelige Teater, Hans Sølvhøj, Laurits Bindselev, Vagn Rehling og Kristian Riis, som sam-

men med ham efter flere års forberedelse endelig i 1958 kunne stifte Modersmålselskabet. Selv kaldte V.F. det, 82 år gammel som han var, for "kronen på værket". Modersmålselskabet skulle endelig med den æstetiske side af taleuddannelsen have sin plads: oplæsning og retorik i snæver forstand, som Talepædagogisk Forening så smerteligt havde måttet lade i stikken. Den havde 3 virksomhedsgrene, en agitatorisk rettet mod myndigheder og institutioner, kulturministeriet, radioen m.v. og en faglig, oplysende med afholdelse af medlemsmøder og endelig en virksomhed til uddannelse af lærere i talens æstetik. Modersmålselskabet fik derved sin helt naturlige plads i talesagens historie og en række lærere i talens æstetik er dimitteret med autorisation fra Modersmålselskabet i de følgende år. Det viste sig på ingen måde at være forgæves, der var et stort behov for denne uddannelse, ikke mindst da man jo havde udbygget seminariernes taleuddannelse. Først længe efter hans død ophørte Modersmålselskabets aktiviteter med indførelsen af et studium i retorik ved Københavns Universitet.

Det har været få forundt at brænde sit lys så klart i så mange år som Viggo Forchhammer. Selv husker jeg ham fra mødet i begyndelsen af 60'erne, hvor min sanglærer, Kristian Riis havde taget Bonna Søndberg og mig ud til Viggo Forchhammer i villaen i Rosenvængets Alle for at demonstrere vore sanglige færdigheder. Karakteristisk for Viggo Forchhammer var, at han ved dette møde interesserede sig mere for de sanglige problemer i min stemme end i naturbarnet Bonna Søndbergs sjældne stemmeprægt og musikalske og kunstneriske indfølelse. Jeg gik selvfølgelig løftet fra mødet, mens Bonna Søndberg nok ikke har følt sig særligt vel efter dette.

I studietiden søgte jeg at blive lægeautoriseret talepædagog, men mødte en del modstand, ikke mindst fra Viggo Forchhammers side, fordi jeg ikke havde nogen pædagogisk uddannelse. Dette hang nok i nogen grad sammen med de stridigheder, han havde været igennem i 1930'erne, hvor han stærkt sekundæret af Blegvad ligesom afskar læge-eksperisen fra nøglepositioner inden for taleforsorgen.

Hvorledes var V.F. som familiemedlem? Det må stå helt klart, at denne voldsomme påvirkning, hans interesse-sfære også måtte præge hans børn, og det er da helt naturligt, at tre af hans sønner, Sverre, Bjarne og Egil alle helligede sig dele af faderens virksomhed.

V.F. havde i sine unge dage dyrket megen sport, bl.a. havde han været på det første danske fodboldlandshold i 1898. I sine senere år dyrkede han megen ridning og angiver selv, at ridesporten har uvurderlige fordele m.h.t. holdningen. Han red i Jægersborg og cyklede en gang om ugen dertil for at dyrke ridesporten. Denne sport dyrkede han, til han var ca. 80 år. Han var en midelmådig klaverspiller, sangstemmen havde efter det første stemmelige breakdown i hans studenterår aldrig genvundet sin gamle styrke, hvorimod talestem-

men ejede en smidighed, der sammen med hans sproglige øre gjorde ham uovertruffen i imitation af de forskellige sproglige anomalier.

Han var meget interesseret i ungdommens uddannelse, og ved 60 års fødselsdagen indstiftede han en fond. Overskuddet skulle uddeles årligt på hans fødselsdag til en studerende i tale eller sang. Fondens kapital blev øget gennem donationer fra forskellige side, mest på hans talrige runde fødselsdage.

Sin livsbekræftende stædighed beholdt han til det sidste. I det sidste år af sin tilværelse havde han anfaldsvis svimmelhed, men insisterede alligevel på at cykle, selv om det kunne være svært at komme op og ned af cyklen. I 1965 fik han en let hjerneblødning, hvis følger imidlertid hurtigt remitterede. Han har selv fortalt, at umiddelbart, da han havde fået den, kunne han ikke forstå, hvad hans omgivelser talte om, søgte selv at tale, men havde svært ved at artikulere klart.

Den sidste hjerneblødning, som lagde ham i graven, kom i september 1967, da jeg som bekendt af familien blev tilkaldt som læge og hurtigt så, at det var umuligt at passe ham i hjemmet. Han blev derfor indlagt i Sct. Josephs Hospital, medicinsk afdeling, hvor han modtog besøg af sine gamle venner og bekendte. Kristian Riis var bl.a. derude, og Forchhammer demonstrerede sine kortregisterøvelser for ham. I de sidste dage før V.F. døde, besøgte sønnen Egil ham, og på Egils forespørgsel om, hvordan han havde det, svarede han ikke. Han var på det tidspunkt lam i hele højre side af kroppen og havde nogle ekspressive vanskeligheder. Efter at spørgsmålet var blevet gentaget, svarede Viggo Forchhammer ved at løfte sin lammede højre arm i vejret som tegn på, at det gik bedre.

Da han lå på hospitalet, fik han besøg af en ung sygeplejerske, der stod og så på ham. Lidt forbavset spurgte han, hvad hun ville. "Jeg er sendt ned for at give Dem noget taleundervisning," svarede hun. Uden at fortrække en mine spurgte Forchhammer hende, hvordan hun havde tænkt sig at gøre det. "Det aner jeg ikke," svarede hun oprigtigt. Da sagde V.F. til hende: "Gå ned til boghandleren og køb en bog, der hedder Taleøvelser og så kom her med den, så skal jeg vise Dem, hvordan De skal bære Dem ad."

Dagen før han døde, var jeg ude for at besøge ham, det var en livstræt mand, der lå i sengen. På hans natbord lå avisen fra samme dag, Jeg spurgte ham, om han kunne læse, og jeg fik til svar: "Ja, jeg kan godt, men jeg gider ikke."

Den 7. oktober 1967 sluttede Viggo Forchhammers eventyrlige livsløb.

Viggo Forchhammers forfatterskab var præget af naturalismen. Han accepterede kun nødtvungent ting, som ikke kunne måles og vejes, men tilegnede hele sit liv den fornuftsbestemte reproducerbarhed af fænomenerne.

Allerede i hans første store værk, "Theorie und Technik des Singens und Sprechens in gemeinverständlicher Darstellung" fra 1921 møder vi denne

dagklare indstilling til sangmetodikken. Som jeg tidligere har nævnt, har han i dette 564 sider store værk arbejdet sammen med sin broder Jørgen, som blev hovedforfatteren. Imidlertid må man nok gå ud fra, at Viggo Forchhammers del i selve udarbejdelsen af bogen ikke har været den mindste. Værket falder naturligt i 5 dele, første del omhandler akustik, 2. del taleorganernes anatomi, 3. del taleorganernes fysiologi, 4. del tyske sproglyde og deres artikulation og endelig nok så interessant sidste del: tale og sang. I dette værk, som indtil efter 2. verdenskrig regnedes for et nøgleværk i Tyskland, og som bl.a. er blevet anvendt herhjemme på universitetet sammenfattedes i virkeligheden alt, hvad man på dette tidspunkt vidste om forskning på det talemæssige og sangmæssige felt.

Et andet af hans hovedværker er hans "Taleøvelser", der første gang udkom i 1917, og som stadig bruges, nu i 5. udgave. Det er interessant at se, hvorledes man ud fra de forskellige udgaver ligesom kan spore udviklingen og hans stiltingtagen til de forskellige talemeterodikker, som var fremherskende op igennem årene. I 1943 omarbejdede han Taleøvelsernes teoretiske del, således at bogen i lige grad kom til at omhandle tale og sang, og Tale- og sangteorien udkom derfor som separat bog. Af hans lange række af publicerede artikler har jeg lyst til at fremdrage nogle enkelte mindre kendte. Den første er en gammel artikel, som kom i "Teatertidsskrift" i 1913, hvor han først slog til lyd for en fysiologisk indføring i stemmedannelsen, specielt sangmetodikken.

I en interessant artikel fra 1921 afbilder han for første gang diagrammer, vokalernes artikulatoriske strukturer set ved røntgengennemlysning. Han havde i mange år nære kontakter til lægeverdenen, først og fremmest ved sin gode ven, overlæge Niels Blegvad, men også kapaciteter som Frits Buchthal og tidligt Carl Mailand, som var medstifter af Talepædagogisk Forening. 1921 arbejdede han nært sammen med røntgenoverlæge på Bispebjerg Hospital, overlæge Christian Båstrup, hvor disse røntgenoptagelser, som danner grundlag for vokalundersøgelserne, også er udført.

1924 skrev han et vigtigt indlæg i debatten omkring indførelse af taleundervisning som universitetsfag. Denne artikel, som blev publiceret i det dengang mest kendte pædagogiske tidsskrift, gjorde da også, at han allerede året efter blev udnævnt til lektor i tale og sang ved Københavns Universitet.

Affødt af den konfusion, der var i terminologi-spørgsmål, specielt inden for danske sangpædagogers virksomhed, og om muligt affødt af de terminologiske problemer, der lå i kommunikationen mellem specielt sangpædagogerne ved diskussionsklubben for sanglige problemer, forsøgte han i 1943 at indføre en ensartet stemmeterminologi. Det er et yderst prisværdigt initiativ, som desværre ikke har båret de frugter, man har kunnet forvente. Som jeg tidligere har omtalt, har han i sin bog "Taleøvelser" genspejlet strømningerne i tale- og sangmetodik i tiden omkring 1. verdenskrig til og med 2. verdenskrig.

Det problem, som han tumlede med i 30'erne, og som bl.a. har givet sig udslag i et kapitel i Nordisk Lærebog for Talepædagoger, er det såkaldte Rutz-Sieverske system, hvor man ud fra kropsholdning og stemmedannelse lige som kunne dissociere i forskellige sanglige stiludtryk, der differerede i forhold til sanglitteraturen, men hans agitation for denne vandt dog ikke større indpas blandt sangpædagoger herhjemme.

Af og til fik kritikken af systemet satiriske udtryk som f.eks. i en revy i 1933, hvor et af versene lød således:

”Lektor Forchhammer har sin mystik,
han har stå't i den Sieverske lære,
han kan trylle med kurver, figurer og tegn,
hvis man finder et uægte barn,
lydanalysen kan udpege far'n.”

Afslutningsvis må konkluderes, at hele hans skriftlige stil er præget af stor klarhed, af og til en lige som for effektiv knaphed i formen, som i hvert fald i hans senere artikler gør læsningen til en lidt stiv procedure. Helt udelukket sekteriske afsnit har han dog ikke, specielt i sine tidligere værker. Man har f.eks. levende indtryk af, at han i sin artikel om friløbsprincippet er meget bjergtaget af denne nye, helt anderledes sangmetodik, men ganske ærlig som han er, er han den første til at afskrive disse lidt sekteriske udladninger, når han ikke finder, at man ser mangesidigt nok på problematikken.